

Oponentský posudek práce Adély Protivínské *Etické otázky každodenního života: odpovědnost a nakupování*.

Bakalářská práce A. Protivínské, komponovaná ze tří kapitol (jež jsou dále členěny), vychází z analýzy životních hodnot euroamerické společnosti, v nichž hledá příčiny současné enviromentální a sociální krize, přičemž dílčím cílem je zkoumat, proč se většina obyvatelstva ve vyspělých společnostech soustřeďuje na konzumní styl života. Zaměřuje se pak především na etické a sociální aspekty obchodu a nakupování a rozebírá soudobé úsilí o překonání negativních sociálně-etických důsledků obchodování zaměřeného jen na zisk a na formy manipulace konzumenta, orientovaného k nelimitovanému a smysl života suplujícímu konzumismu. Zvláště sympatické je autorčino tvrzení, že: „...zachování morálních hodnot je v dnešním světě obzvláště důležité“. Při plnění zadání práce prezentuje autorka řadu tematických okruhů, např. proměny člověka v přístupu k životu a přírodě v dějinách, přehled moderní ekologické etiky, povaha spotřební kultury a mezinárodního obchodu, problematika udržitelného růstu a dobrovolná spotřebitelská skromnost apod.

Kromě vcelku zdařilé prezentace hlavních idejí tzv. ekologické etiky považuji za největší klad práce pasáže věnované zamyšlení se nad příčinami soudobé konzumistické mentality a na formy humanisticko-sociální transformace konzumu. Kořen konzumismu prezentuje jako náhražku za ztrátu smyslu života, který je v současném ekonomicko-sociálním systému využíván (resp. zneužíván) k promyšlené a masivní manipulaci s občanem-konzumentem. Co se týká oné transformace, pak oceňuji zvláště analýzy pozitiv, ale i mezi a problémů tzv. fairtraidového hnutí.

Práce je koncipována přehledně, věcnost a zaujatost výkladu jsou vyvážené, vytěžována je celkem rozsáhlá pramenná základna. Na některých místech je však výklad přesycen citáty a odkazy na různé autory, takže vlastní autorčin text ustupuje příliš do pozadí. Dochází tak ke kupení různých pohledů bez náležitého vyhodnocení. U bakalářské práce však tento nedostatek nepřeceňuji, neboť tyto již ze své povahy mají spíše referenční, než analytický charakter.

Autorka zdůrazňuje, že na konzumistický životní styl doplácí především příroda a obyvatelstvo rozvojových zemí. Podle mého soudu měla věnovat větší pozornost jejím důsledkům na chudší vrstvy i ve vyspělých západních zemích, v nichž dochází k růstu příslušníků nízkopříjmových skupin a určité pauperizaci, či přinejmenším oslabování sociálního postavení zvláště nižší střední třídy. Zmenšuje se v nich i tzv. sociální prostupnost, čehož svědectvím jsou zvl. dnešní Spojené státy. Protivínská polemizuje s často citovanou H. Librovou, co se týká jejího názoru, že pomalé změny v našem chování jsou nedostatečné vzhledem k rychle se zhoršující enviromentální situaci a obhájuje účinnost tzv. dobrovolné skromnosti, jako je např. třídění odpadů, nakupování plodin z ekologického zemědělství, nakupování kosmetiky, která se netestuje na zvířatech apod. Domnívám se, že koncept dobrovolné skromnosti však musí být založen na hlubších základech a měl by reprezentovat celkové omezení rozbujelosti našich potřeb na všech úrovních, jak k tomu např. programově vyzývá poslední encyklika papeže Františka *Laudato si*. Mluví-li autorka o křesťanství jako ideovém potenciálu následných ekologicko-sociálních změn, pak právě v tomto zásadním punktu by se křesťané měli chopit své dějinné příležitosti.

Nejvíce polemických myšlenek mě napadalo při četbě kapitoly o proměnách přístupu člověka k životu a přírodě. A. Protivínská v ní prezentuje názory určitého okruhu renomovaných autorů, takže mé další poznámky budou spíše polemikou s nimi a pro autorku budou výzvou k možnému alternativnějšímu pohledu. Protivínská sice uznává, že křesťanství přináší i hodnoty, „...na kterých by se dalo stavět budoucí uvažování o životním prostředí,“ (život ve skromnosti a chudobě, láska k bližnímu apod.) prohlašuje však, že křesťanství je „...zřejmě jedním ze zdrojů dnešní globální krize“. Domnívám se, že mluvit o agresivním antropocentrismu křesťanství, hlásajícím instrumentalizující arogantní panství člověka nad přírodou, je značně zjednodušující. Autorka sice správně poukazuje na tzv. protipřírodní tendence amerického protestantismu, ale řada křesťanských filosofů a teologů středověku, renesance a novověku lidský vztah k přírodě pečlivě vymezovala a rozhodně jej zbavovala arogance. Ta se plně realizuje až s novověkou racionalistickou filosofií a je programově přítomna např. v Descartově vyhlášení jeho *Discourse de la Methode*, kde je člověk představen jako pán a vlastník přírody. M. Midgleyová ve své práci *Science as Salvation* výstižně dokumentuje arogantní slovník zastánců vědění jako moci v 17. stol. Řada renesančních myslitelů hovořila o mimořádném postavení člověka v univerzu, z něhož však vyplývaly i povinnosti vůči němu, neboť člověk nebyl jeho absolutním pánem, nýbrž jen správcem, který je odpovědný Bohu jako Stvořiteli všeho. Ve Ficinově metafyzice není např. člověk stavěn proti přírodě, nýbrž je interpretován jako živoucí pouto univerza, jenž do něho, zvláště vzhledem k jeho protikladným momentům, vnáší harmonii. Dědic velkých renesančních tradic J. A. Komenský ostatně prozíravě varoval před tím, že budeme-li čekat spásu jen od vědy a techniky, kterých si však velmi vážil, skončíme jako veverky uzavřené v kleci vlastní pošetilosti.

Obdobně je tomu i s tvrzeními o křesťanské iniciaci dualismu. Určité dualistické proudy v křesťanském myšlení jistě existovaly, ale především v tradici křesťanského aristotelismu a pozdě středověkého i renesančního humanismu šlo spíše o postižení komplexity vrstevnatosti lidské přirozenosti i přírody, nikoliv o vypjatou dualistickou interpretaci. Dualismus se ostatně prosadil i nástupem subjekt-objektového paradigmatu, kterému předtím bránilo paradigma makro-mikrokosmické (jež se vyvíjelo od antiky a v renesanci vrcholilo). Dualismus, jak ukázal např. jeden z představitelů ekologické filosofie H. Jonas, nastoupil především až s Descartem a vnesl do novověké a moderní společnosti řadu problémů, jež řešíme dodnes, jak poutavě vylíčil např. F. Capra ve svém spise *The Turning Point*.

V bakalářské práci A. Protivínské nenacházím vážnějších problémů, ale musím jí vytknout způsob, jakým předkládá přehled použitých pramenů a literatury. V třístránkovém seznamu prezentuje promíšeně jak rozsáhlé knihy, tak i krátké články a internetové odkazy. Pro příště doporučuji oddělit prezentaci těchto jednotlivých složek uváděných pramenů. Vzhledem k celkovému rázu a povaze práce hodnotím ji známkou „výborně A“ a doporučuji ji k obhajobě.

Prof. Dr. Pavel Floss